

УДК 328.132-043.2:328.34

DOI <https://doi.org/10.30970/PPS.2024.55.54>

ТЕОРЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ БІКАМЕРАЛІЗМУ

Віталій Сливка

*Ужгородський національний університет,
факультет суспільних наук, кафедра політології і державного управління
вул. Університетська, 14, 88000, м. Ужгород, Україна*

У статті розглядається теоретичний аспект бікамералізму в політичних дослідженнях. Аналізується, як двопалатні парламентські системи впливають на законодавчий процес, включаючи механізми стримувань і противаг, які вони забезпечують. Особлива увага приділяється тому, як бікамералізм може підвищити ефективність представництва різних інтересів у суспільстві, забезпечуючи як загальнонаціональні, так і регіональні потреби. Бікамеральний парламент, як модель, з одного боку, служить для децентралізації влади, що виявляється у різних типах його двопалатної структури. З іншого боку, така організація парламенту забезпечує подвійну легітимацію його рішень і самого парламенту як представницького органу. Розглядається роль кожної палати в системі бікамералізму, зокрема, як верхня палата може діяти як стабілізатор і гарантувати більш збалансований підхід до законодавства. Стаття також аналізує, як бікамералізм може сприяти досягненню політичної стабільності та довіри громадськості до політичних інститутів, через механізми узгодження і компромісу між різними політичними силами. Розкрито вплив бікамералізму на політичні системи, який можна оцінювати через призму кількох основних аспектів, таких як функціонування законодавчого процесу, представництво інтересів, стабільність політичної системи та механізми стримувань і противаг. Зазначено, що впровадження бікамеральної системи дозволяє зберегти баланс сил у парламенті, збалансувати представницькі функції кожної з палат, а також підвищити рівень юридичної компетентності у процесі законотворення. Визначено, що бікамералізм впливає на законодавчий процес, забезпечуючи два рівні перевірки і обговорення законопроектів. Це може призвести до більш ретельного розгляду законодавчих ініціатив, оскільки пропозиції повинні пройти через обидві палати. Підсумовано, що дослідження бікамералізму допомагає краще оцінити баланс влади, механізми стримування і противаг, а також ефективність законодавчого процесу.

Ключові слова: бікамералізм, теоретичний аспект бікамералізму, двопалатний парламент, бікамеральна система, парламентська структура.

Вступ та постановка проблеми. Актуальність теми обумовлена необхідністю глибшого розуміння ролі та функцій двопалатної системи в сучасних політичних системах. Бікамералізм є важливим елементом державного устрою багатьох країн, і його дослідження допомагає краще оцінити баланс влади, механізми стримування і противаг, а також ефективність законодавчого процесу. Вивчення цієї теми має значення для аналізу політичної стабільності, демократичної легітимності та реформування державного управління.

Окрім аспекти бікамералізму в політичних проблемах порушували у своїх наукових працях такі вчені: Француз-Яковець Т. А. [6], Фісун О. А. [5], Павлишин О. В. [4], Дурдинець М. Ю. [4], Ірклієнко А. І. [3] та ін.

Мета даного дослідження полягає у тому, щоб на основі аналізу наукових доробок вітчизняних та зарубіжних вчених, визначити і проаналізувати теоретичний аспект бікамералізму в політичних проблемах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Бікамералізм, система, в якій законодавчий орган складається з двох палат або камер, може мати значний вплив на процес

прийняття законів та формування політичних рішень [5, с. 35]. В загальному розумінні бікамералізм представляє собою складну систему розподілу владних повноважень у державі, що базується на принципі організації народного представництва. Ця система розвивається через виборчі процеси, структурні та функціональні зв'язки в парламенті, а також через взаємодію з главою держави та іншими гілками влади. Бікамеральний парламент, як модель, з одного боку, служить для децентралізації влади, що виявляється у різних типах його дво-палатної структури. З іншого боку, така організація парламенту забезпечує подвійну легітимацію його рішень і самого парламенту як представницького органу. У цьому контексті бікамералізм виступає одним із важливих аспектів конституційної демократії [3, с. 180].

Бікамералізм є результатом розвитку правової свідомості в напрямку демократизації політично-правової системи. Ефективна робота двопалатного парламенту можлива в державах з високим рівнем політичної культури та розвинутою правовою свідомістю. Ключовими факторами, які впливають на зміну структури парламенту, є різноманітні завдання та функції, що визначають його як політичний центр законотворення та інститут формування державної програми розвитку країни. Впровадження бікамеральної системи дозволяє зберегти баланс сил у парламенті, збалансувати представницькі функції кожної з палат, а також підвищити рівень юридичної компетентності у процесі законотворення [4, с. 62].

Дослідження теоретичного аспекту бікамералізму в політичних проблемах потребує врахування кількох методологічних основ. Зокрема, вивчення основних теорій і концепцій бікамералізму, таких як теорії представництва, розподілу влади та системи стримувань і противаг. Це дозволяє зрозуміти основні принципи і функції двопалатних парламентів.

Основні теорії та концепції бікамералізму охоплюють різні аспекти функціонування двопалатних парламентів та їх роль у політичних системах. Ось кілька ключових теорій та концепцій:

1. Теорія стримувань і противаг. Ця концепція полягає в тому, що бікамералізм дозволяє розподілити владу між двома палатами, які можуть взаємно стримувати і контролювати один одного. Наявність двох палат забезпечує додатковий рівень перевірки і балансу в політичному процесі. Наприклад, одна палата може мати право ініціювати законопроекти та вносити зміни, в той час як інша палата виконує функцію їх перегляду і затвердження. Цей механізм створює систему стримувань і противаг, яка зменшує ймовірність концентрації влади в руках однієї групи або інституції. Кожна палата має можливість впливати на процес ухвалення рішень, що сприяє більш демократичному і відкритому підходу до законодавства. Такий розподіл влади також забезпечує більшу стабільність і збалансованість у прийнятті рішень. У випадку, якщо одна палата намагається ухвалити рішення, яке може бути спірним або недостатньо продуманим, інша палата має можливість переглянути і скоригувати ці рішення. Це допомагає уникнути швидких і радикальних змін у політичному середовищі, що може спричинити непередбачувані наслідки. Окрім того, цей процес сприяє більш ретельному обговоренню і компромісам між різними політичними силами, що в свою чергу зміцнює політичну стабільність і сприяє прийняттю більш збалансованих рішень, які враховують інтереси широкого спектра суспільства.

2. Теорія представництва. Бікамералізм може бути використаний для більш ефективного представництва різних груп у суспільстві, завдяки розподілу функцій між двома палатами парламенту. В одній з палат, зазвичай нижній, можуть бути представлені інтереси широкого загалу населення, часто через систему пропорційного представництва, де кількість представників залежить від чисельності населення в округах. Така структура забезпечує рівне представництво інтересів громадян і дозволяє відображати різноманітні соціально-економічні та політичні групи. Нижня палата може бути зосереджена на

питаннях, які мають загальнонаціональне значення, включаючи соціальні політики, економічний розвиток і забезпечення прав та свобод громадян. Водночас, верхня палата може виконувати роль представництва інтересів окремих регіонів, еліт або інших спеціальних груп. Наприклад, в федеративних системах верхня палата може представляти інтереси окремих штатів або автономних регіонів, забезпечуючи їх участь у національному законодавчому процесі. Це допомагає збалансувати інтереси національного масштабу з регіональними потребами і специфічними інтересами. Верхня палата може також включати представників від різних соціальних або професійних груп, таких як бізнес-еліти, науковці або культурні діячі, що додає додаткову експертизу і враховує особливості певних секторів суспільства. Така структура дозволяє більш точно відображати різноманітні інтереси і потреби в процесі прийняття рішень, що сприяє створенню законодавства, яке є більш інклюзивним і справедливим для всіх верств суспільства.

3. Теорія компромісу і консенсусу. Бікамералізм часто сприяє досягненню компромісу між різними політичними силами або групами завдяки вимозі, щоб законодавчі ініціативи проходили через обидві палати парламенту. Процес дворазового розгляду і обговорення законопроектів на різних рівнях надає більше можливостей для внесення змін і коректив, що дозволяє враховувати різні точки зору і інтереси. У нижній палаті, де зазвичай відбувається первинний розгляд, можуть висловлюватися побоювання або пропозиції від широкого спектра політичних груп, що потім допрацьовуються і адаптуються у верхній палаті. Це забезпечує більшу відкритість і готовність до компромісів, що може допомогти уникнути блокування законодавчих ініціатив і знижує ризик політичних конфліктів. Крім того, необхідність досягнення консенсусу між палатами часто призводить до створення більш збалансованих і розумних рішень. Верхня палата, як правило, складається з представників з різними досвідом і поглядами, що додає додаткову цінність в процесі перевірки і вдосконалення законопроектів. Таке двопалатне обговорення сприяє формуванню законів, які можуть бути прийнятнішими для різних політичних фракцій і соціальних груп, що, в свою чергу, підвищує ймовірність їх ефективного впровадження і тривалої стабільності. Таким чином, бікамералізм не лише забезпечує більш детальний і всебічний розгляд, але й сприяє створенню законодавчих рішень, які краще відповідають інтересам широких верств населення.

4. Концепція ефективності законодавства. Деякі теорії стверджують, що двопалатні системи можуть бути більш ефективними у виробленні якісного законодавства, оскільки наявність двох палат забезпечує додатковий рівень аналізу і обговорення законопроектів. Цей процес включає в себе всебічний перегляд законодавчих ініціатив, що сприяє більш детальному аналізу їх можливих наслідків та переваг. У нижній палаті, як правило, відбувається первинне обговорення і затвердження законопроектів, що дозволяє здійснити детальне вивчення пропозицій, вислухати різні точки зору і врахувати інтереси широкого загалу. Верхня палата, у свою чергу, може відігравати роль додаткового фільтра, перевіряючи вже розглянуті документи на предмет юридичної точності, можливих економічних і соціальних наслідків, а також перевіряючи їх на відповідність конституційним стандартам і принципам. Цей багатоступеневий процес забезпечує більш високу якість законодавства, оскільки він дозволяє уникнути поспішних рішень і забезпечити більш збалансоване законодавче середовище. Два рівні обговорення також дають можливість для виявлення і виправлення можливих недоліків і неточностей у законопроектах, що може призвести до більш ретельного і обґрунтованого законодавчого процесу. Таким чином, двопалатні системи сприяють підвищенню якості законодавчих актів, завдяки чому ухвалені закони можуть бути більш продуманими, ефективними та відповідати потребам суспільства.

5. Теорія легітимності. Бікамералізм може суттєво підвищити легітимність законодавчих органів завдяки різним способам обрання чи призначення палат, що дозволяє представити ширший спектр інтересів і забезпечити більш широкий представницький підхід. Наприклад, у деяких країнах одна палата обирається на основі пропорційного представництва, що забезпечує відображення політичних поглядів та інтересів широкого загалу населення, тоді як інша палата може бути обрана за іншими критеріями, такими як регіональне представництво, призначення від еліт або призначення на основі спеціальних квот. Цей різноманітний підхід до обрання чи призначення палат дозволяє забезпечити більшу інклюзивність і врахувати інтереси різних соціальних і політичних груп, що підвищує довіру громадськості до політичних інститутів і їхніх рішень. Крім того, така структура може допомогти зміцнити легітимність законодавчих органів через забезпечення механізмів перевірки і збалансованості. Коли кожна палата представляє різні аспекти суспільства або політичної системи, це створює додаткові гарантії того, що рішення, які ухвалюються, є більш репрезентативними і обґрунтованими. Наприклад, верхня палата, що представляє інтереси регіонів або певних професійних груп, може забезпечити, що їхні специфічні потреби і погляди будуть враховані на національному рівні. Цей підхід сприяє створенню законодавства, яке отримує підтримку від різних частин суспільства, що, в свою чергу, підвищує загальну легітимність і ефективність політичних інститутів.

6. Теорія стабільності. Вважається, що двопалатні системи можуть суттєво сприяти політичній стабільності, зменшуючи ймовірність швидких і радикальних змін у законодавстві. Наявність двох палат парламенту створює додатковий рівень перевірки і обговорення законопроектів, що допомагає уповільнити процес ухвалення рішень і забезпечити більш поступовий підхід до реформ. Це є важливим аспектом для підтримання політичної стабільності, оскільки зменшує ризик ухвалення імпульсивних чи недоопрацьованих законів, які можуть викликати соціальну нестабільність або економічні проблеми. Процес узгодження між палатами дозволяє ретельно вивчити наслідки потенційних змін і дати час на їх обговорення та коригування, що сприяє більш обдуманим і збалансованим рішенням. Верхня палата, яка часто представлена вищими або стабільнішими елементами суспільства, може виконувати роль стабілізатора в політичній системі. Ця палата зазвичай складається з членів, які обираються або призначаються на триваліший термін, що дозволяє їй діяти як контрольно-узгоджувальний орган. Вона може забезпечувати більш консервативний підхід до законодавства, сприяючи уникненню радикальних змін і підтримуючи стабільність політичної системи. Крім того, верхня палата часто має представників з досвідом або експертизою в різних сферах, що додає додаткову глибину і перспективу в розгляд законодавчих ініціатив. Це допомагає збалансувати різні політичні інтереси та забезпечити, щоб будь-які зміни були добре продуманими і враховували довгострокові наслідки для суспільства.

7. Концепція федералізму. В федеративних системах бікамералізм часто застосовується як механізм для забезпечення ефективного представництва як національних, так і регіональних інтересів. У такій системі верхня палата часто виконує роль представника інтересів окремих штатів або регіонів. Наприклад, у федеративних державах, таких як США або Німеччина, верхня палата може складатися з сенаторів, яких обирають або призначають від кожного штату чи регіону незалежно від їхнього населення. Це дозволяє забезпечити, щоб кожен штат чи регіон мав рівний голос у парламенті, що сприяє збереженню балансів і запобігає домінуванню більш густонаселених регіонів на національному рівні. Нижня палата, натомість, представляє загальнонаціональні інтереси, зазвичай обираючи своїх членів пропорційно до чисельності населення. Цей підхід дозволяє забезпечити більш

демократичне і пропорційне представництво, де кожен громадянин має голос у формуванні законів та політики на національному рівні. Система бікамералізму в федеративних країнах допомагає створити динамічний баланс між потребами і правами окремих регіонів і загальнонаціональними інтересами, що дозволяє зберігати єдність країни, водночас визнаючи і поважаючи регіональні особливості. Це сприяє більш ефективному управлінню та ухваленню рішень, які враховують як національні, так і локальні потреби.

Ці теорії та концепції допомагають зрозуміти різні аспекти функціонування бікамералізму та його вплив на політичні системи.

Моделі бікамералізму варіюються залежно від методів вирішення конфліктів між двома палатами. Різні варіанти бікамералізму включають в себе інституційні особливості взаємодії парламентських палат. Важливо, хто має право ініціювати законопроекти, скільки разів вони розглядаються в кожній палаті, і хто має остаточне слово під час прийняття рішення. Різні бікамеральні системи відрізняються за кількома критеріями, включаючи механізми формування та повноваження кожної з палат [4, с. 63].

Бікамеральна структура парламенту є ефективним механізмом для встановлення та підтримання соціальної рівноваги в суспільстві. У порівнянні з однопалатними парламентами, які переважно притаманні меншим, більш гомогенним та централізованим країнам, двопалатні структури демонструють свою ефективність у країнах з багатошаровим суспільством та складною федеративною структурою. У таких суспільствах типовою є наявність різноманітних внутрішніх розбіжностей: геополітичних, культурних, ментальних, економічних, виборчих тощо, які породжують ситуацію, де суспільство існує у формі різних соціально-політичних або етнічних сегментів, не завжди консолідованих між собою [2].

Вплив бікамералізму на політичні системи можна оцінювати через призму кількох основних аспектів, таких як функціонування законодавчого процесу, представництво інтересів, стабільність політичної системи та механізми стримувань і противаг. Бікамералізм вплине на законодавчий процес, забезпечуючи два рівні перевірки і обговорення законопроектів. Це може призвести до більш ретельного розгляду законодавчих ініціатив, оскільки пропозиції повинні пройти через обидві палати. Такий підхід може сприяти зменшенню ймовірності прийняття непопулярних або недосконалих законів, адже друга палата часто забезпечує додаткову експертизу і дискусію. Проте, цей процес може також уповільнити прийняття законів, оскільки узгодження між палатами може бути довготривалим і складним.

Бікамералізм може покращити представництво різних соціальних і політичних груп. Зазвичай одна палата (нижня) представляє інтереси широких верств населення, часто на основі пропорційного представництва, тоді як інша палата (верхня) може відображати інтереси регіонів, еліт або інших специфічних груп. Це дозволяє забезпечити більш збалансоване і всебічне представництво в парламенті, що може сприяти більш справедливому розподілу політичної влади. Бікамералізм також може позитивно впливати на стабільність політичної системи. Наявність двох палат може запобігти радикальним і швидким змінам в законодавстві, забезпечуючи додатковий рівень контролю. Верхня палата, як правило, включає членів, які обираються або призначаються на триваліший термін, що може забезпечити більш стабільний і послідовний підхід до законодавства. Це особливо важливо в системах, де часто відбуваються політичні зміни або кризові ситуації.

Одна з основних концепцій бікамералізму полягає в його здатності забезпечувати механізми стримувань і противаг. Дві палати можуть діяти як контрольно-узгоджувальні органи, що дозволяє зменшити ймовірність концентрації влади в одних руках

і забезпечити більш збалансоване прийняття рішень. Ці механізми можуть допомогти уникнути зловживань владою і забезпечити більш демократичний процес прийняття рішень [1, с. 173].

Так, вплив бікамералізму на політичні системи є багатограним і може мати як позитивні, так і негативні наслідки. З одного боку, двопалатні системи можуть забезпечити ретельний розгляд законодавчих ініціатив, покращити представництво різних груп і сприяти стабільності політичної системи. З іншого боку, існує ризик затягування процесів і виникнення конфліктів між палатами, що може ускладнити ефективне управління. Важливо враховувати ці фактори при оцінці функціонування бікамералізму і його впливу на конкретні політичні системи.

Висновки. Отже, теоретичний аспект бікамералізму в політичних дослідженнях зосереджений на аналізі функцій двопалатної системи, яка є фундаментальним елементом політичної системи багатьох демократичних держав. Бікамералізм дозволяє забезпечити баланс між різними інтересами всередині суспільства, сприяє ретельнішому опрацюванню законодавчих ініціатив та підтримує принцип стримувань і противаг. Це допомагає запобігти концентрації влади в одних руках і підвищує ефективність роботи законодавчих органів. Важливість цього аспекту полягає у його здатності підтримувати політичну стабільність та сприяти демократичним процесам. Так, дослідження теоретичних аспектів бікамералізму дозволяє глибше зрозуміти, як двопалатні законодавчі органи сприяють стабільності політичної системи через балансування різних інтересів у суспільстві. Бікамералізм забезпечує перевірку та урівноваження між гілками влади, що знижує ризик узурпації влади та сприяє більш обґрунтованому прийняттю рішень. Окрім того, він допомагає підтримувати ефективність державного управління, сприяючи детальному аналізу законопроектів та забезпечуючи представництво різних соціальних та регіональних груп. Це робить бікамералізм важливим інструментом у підтримці демократичних принципів і забезпеченні стабільного політичного середовища.

Список використаної літератури

1. Азаренко Т. Парламентський бікамералізм та адміністративно-територіальна реформа. *Конституційне право*. 2020. № 11. С. 171-174.
2. Довгострокові ефекти впровадження бікамералізму в Україні. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2011-11/bikameralizm-8b177.pdf> (дата звернення: 20.08.2024)
3. Ірклієнко А. І. Бікамералізм в умовах формування конституційної демократії. Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право». Інститут законодавства Верховної Ради України. Київ. 2021. 212 с.
4. Павлишин О. В. Дурдинець М. Ю. Двопалатний парламент як форма демократичної влади в Україні: історико-правовий аналіз і перспективи. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2019. № 1 (17). С. 60-66.
5. Фісун О. А. Двопалатний парламент: світовий досвід та українські реалії: Монографія. Харків: Золоті сторінки. 2008. 200 с.
6. Француз-Яковець Т. А. Конституційні основи бікамералізму в сучасних державах Європи: порівняльний аспект: монографія. Київ. 2018. 818 с.
7. Llanos M., Nolte D. Bicameralism in the Americas: Around the Extremes of Symmetry and Incongruence. *The Journal of Legislative Studies*. 2003. Vol.9. № 3. P.54-86.

THEORETICAL PROBLEMS OF BICAMERALISM

Vitalii Slyvka

*Uzhhorod National University, Faculty of Social Sciences,
Department of Political sciences and Public Administration
Universytetska str., 14, 88000, Uzhhorod, Ukraine*

This article explores the theoretical aspect of bicameralism in political problems. It analyzes how bicameral parliamentary systems affect the legislative process, including the mechanisms of checks and balances they provide. Special attention is given to how bicameralism can enhance the effectiveness of representing various interests within society by addressing both national and regional needs. The role of each chamber in the bicameral system is examined, particularly how the upper chamber can act as a stabilizer and ensure a more balanced approach to legislation. The article also analyzes how bicameralism can contribute to achieving political stability and public trust in political institutions through mechanisms of negotiation and compromise among different political forces. Bicameralism fosters more informed and balanced decisions through discussions and consideration of bills in two separate chambers or houses. The presence of two chambers helps prevent the concentration of power in one chamber and promotes a greater distribution of legislative authority between them. Bicameralism allows for better representation of the interests of different regions and population groups through representation in two chambers. The political stability of a country may depend on the ability of the chambers to cooperate and coordinate their positions, which can be challenged by the complexity of bicameral systems. The conclusions of the article help better understand the role of bicameralism in the legislative process and its impact on the formation of political decisions in the modern world. Bicameralism can be used to provide more effective representation of various groups within society by distributing functions between two chambers of parliament. In one of the chambers, usually the lower house, the interests of the general population may be represented, often through a system of proportional representation where the number of representatives is based on the population size of constituencies. This structure ensures equal representation of citizens' interests and allows for the reflection of diverse socio-economic and political groups. The lower house can focus on issues of national significance, including social policies, economic development, and the protection of citizens' rights and freedoms.

Key words: bicameralism, theoretical aspect of bicameralism, bicameral parliament, bicameral system, parliamentary structure.